

ВІДГУК

офіційного опонента

Кононенко Оксани Іванівни

на дисертаційну роботу Мартиненка Євгенія Олександровича

«Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми. Актуальність теми обґрунтовується сучасними умовами воєнного стану в Україні, які суттєво підвищують потребу в кваліфікованій психологічній допомозі. Дисертант наголошує, що професійна діяльність психолога пов'язана з високим рівнем емоційного навантаження, впливом вторинної травматизації та ризиком професійного вигорання, що актуалізує проблему формування резильєнтності ще на етапі професійної підготовки. У цьому контексті резильєнтність розглядається як важлива умова збереження професійної ефективності майбутнього психолога. В роботі простежено розвиток наукових уявлень про феномен резильєнтності – від класичних досліджень Н. Гармезі, Е. Вернер, Р. Сміт до сучасних концепцій А. Мастен, Дж. Бонанно та інших учених. Також представлено основні теоретичні підходи до розуміння цього феномена, включно із соціоекологічними та ресурсними моделями. Окремо висвітлено внесок українських дослідників у розроблення проблематики резильєнтності. Автор підкреслює, що питання цілеспрямованого формування резильєнтності майбутніх психологів засобами тренінгової роботи залишається недостатньо розробленим. Саме тому дослідження спрямоване на теоретичне обґрунтування та емпіричну перевірку відповідної тренінгової програми. З огляду на наведені аргументи, можна чітко стверджувати, що обрана тема є своєчасною та має вагомим теоретичне і практичне значення, а тому її актуальність не викликає сумнівів.

Тема пов'язана з виконанням науково-дослідних робіт кафедри «Педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.

Зязюна» НТУ «ХП» відповідно до науково-дослідної теми «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395), у межах якої здобувачем проаналізовано роль резильєнтності як особистісного ресурсу та умови ефективного лідерства й фахового розвитку майбутніх психологів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Мартиненка Є.О. є обґрунтованими та логічно впливають із теоретичного й емпіричного матеріалу дослідження. Їхня обґрунтованість забезпечується аналізом сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерел із проблематики резильєнтності, професійної підготовки майбутніх психологів.

Практична перевірка розробленої тренінгової програми та отримані статистично значущі результати її впровадження підтверджують достовірність сформульованих у роботі висновків і доцільність запропонованих рекомендацій щодо формування резильєнтності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

Достовірність результатів досліджень. Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням комплексу валідних і апробованих психодіагностичних методик, достатнім обсягом емпіричної вибірки, застосуванням методів математико-статистичної обробки даних. Обґрунтованість висновків забезпечується логікою організації експериментального дослідження, наявністю контрольної та експериментальної груп, а також порівняльним аналізом результатів.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне:

- вперше розроблено та апробовано цілісну програму психологічного тренінгу з формування резильєнтності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки, що ґрунтується на соціоекологічному підході та інтегрує когнітивно-поведінкові, рефлексивні та комунікативні методи і техніки; доведено її статистично значущу ефективність за показниками стресостійкості,

адаптивності, оптимізму та емоційного інтелекту;

- вперше побудовано теоретичну модель формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу, яка відображає взаємозв'язок між внутрішніми захисними факторами (оптимізм, самооцінка, адаптивність, емоційний інтелект, мотивація, комунікабельність, стресостійкість, лідерство) та зовнішніми (педагоги, соціальне оточення, середовище закладу вищої освіти);

- уточнено зміст поняття «резильєнтність майбутніх психологів» як динамічного процесу відновлення й особистісного зростання в умовах стресу та труднощів, що включає комплекс розвивальних внутрішніх ресурсів, важливих для ефективного здійснення фахової діяльності;

- набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо ролі психологічного тренінгу у формуванні особистісно-професійних якостей майбутніх психологів; принципи проектування тренінгових програм з розвитку резильєнтності у студентському середовищі; критерії та діагностичний інструментарій оцінки сформованості резильєнтності у здобувачів вищої освіти.

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання.

Практична цінність полягає вможливісті безпосереднього використання розробленої програми психологічного тренінгу та діагностичного інструментарію у закладах вищої освіти, що готують фахівців-психологів. При цьому:

- розроблено та апробовано програму психологічного тренінгу з формування резильєнтності майбутніх психологів, яка може впроваджуватися під час практичних курсів, навчальних семінарів і тренінгів у процесі підготовки студентів спеціальності «Психологія»;

- визначено комплекс критеріїв, показників і психодіагностичних методик для оцінки рівня резильєнтності, що може застосовуватися психологічними службами університетів для моніторингу стану студентів;

- результати дослідження можуть бути використані при розробці

навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Основи психологічного тренінгу», «Психологія стресу», «Психогігієна», «Психологія особистості» для підготовки майбутніх психологів;

- основні теоретичні положення та емпіричні результати, викладені в дисертації, використовуються в навчальному процесі кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях.

Результати досліджень опубліковані у 8 роботах, серед яких: 3 статі у наукових фахових виданнях України, 5 тезисів у матеріалах конференцій.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертації та відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44.

Оцінка змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Мартиненка Є.О складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 3 додатків.

Дисертаційна робота спрямована на теоретичне обґрунтування сутності та структури резильєнтності майбутніх психологів, розробку та емпіричну перевірку ефективності програми психологічного тренінгу як засобу її формування у процесі професійної підготовки.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічному аналізу проблеми резильєнтності майбутніх психологів. У ньому простежено трансформацію наукових уявлень про резильєнтність – від трактування як вродженої риси до розуміння як динамічного процесу взаємодії захисних і ризикових чинників. Визначено особливості професійної резильєнтності психолога, окреслено можливості психологічного тренінгу та запропоновано модель її формування, що поєднує процесуальний, системний, ресурсний і соціоекологічний підходи та складається з п'яти компонентів.

Другий розділ має методичний характер: у ньому обґрунтовано принципи

побудови тренінгової програми, розроблено програму «Резильєнтність психолога: від внутрішніх ресурсів до професійної стійкості» (64 академічні години, 8 модулів), описано методи й техніки роботи, а також визначено критерії, показники та комплекс із дев'яти валідних психодіагностичних методик для оцінювання рівня резильєнтності.

У третьому розділі наведено результати емпіричного дослідження ефективності програми на вибірці 188 студентів спеціальності «Психологія» НТУ «ХП». Було здійснено стратифіковану рандомізацію на експериментальну групу ($n = 98$) та контрольну ($n = 90$). На констатувальному етапі зафіксовано знижений рівень резильєнтності ($M = 21,69$ при максимумі 40), при цьому 74,5 % студентів мали середній рівень, а 55,9 % – підвищену стрес-симптоматику. Після проведення формувального експерименту результати перевірено за допомогою t-критерію Стюдента та χ^2 Пірсона, що підтвердило ефективність програми.

Висновки до розділів та за результатами роботи сформульовані чітко та відповідають змісту дисертаційної роботи.

Список використаних джерел із 148 найменувань є вичерпним та включає вітчизняні та зарубіжні публікації.

Анотація відображає основний зміст дисертації та розкриває наукові результати та практичну цінність роботи.

Академічна доброчесність. Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено. Усі результати, винесені автором на захист, отримані самостійно та відображені в опублікованих працях. У публікаціях, виконаних у співавторстві, використано лише ті положення, ідеї та розрахунки, що є наслідком особистих наукових пошуків здобувача.

Оцінюючи дисертаційну роботу позитивно, хочу водночас висловити зауваження та побажання:

1. У дисертаційному дослідженні представлено результати експериментальної перевірки ефективності тренінгової програми формування резильєнтності, однак аналіз отриманих змін має переважно короткостроковий

характер. Зокрема, оцінювання ефективності здійснюється безпосередньо після завершення тренінгового впливу, що не дозволяє зробити висновки щодо стійкості досягнутих результатів у часі. У зв'язку з цим доцільним було б провести повторну діагностику з метою перевірки збереження сформованих показників резильєнтності.

2. Значний акцент дисертації робиться на тому, що дослідження проходило на прифронтовій території. Такий акцент призводить до того, що низький рівень резильєнтності та підвищена стрес-симптоматика, виявлені в учасників, інтерпретуються переважно через призму воєнного стресу конкретного регіону. У результаті залишається недостатньо з'ясованим, наскільки виявлені особливості резильєнтності характерні для майбутніх психологів загалом, незалежно від безпекових умов.

3. Теоретичний розділ налічує значну кількість підходів до розуміння феномена резильєнтності, що свідчить про належну опрацьованість наукових джерел. Водночас логіка переходу від аналізу існуючих концепцій до побудови авторської моделі формування резильєнтності майбутніх психологів могла б бути окреслена детальніше. Зокрема, доцільним є більш чітке обґрунтування того, яким чином положення розглянутих теоретичних підходів були інтегровані у запропоновану структуру компонентів формування резильєнтності.

4. Вважаємо доцільним у подальших дослідженнях розширення баз впровадження результатів дослідження з метою підвищення можливостей оцінки їхньої універсальності та відтворюваності в різних освітніх умовах.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Мартиненка Євгенія Олександровича «Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну й суспільно значущу тему з використанням сучасного наукового інструментарію. Зміст роботи відзначається логічною послідовністю та цілісністю, а отримані результати є

